

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarprogrammet
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk engelska

Samuel Pepys dagbok
Översättning och översättningsanalys av en historisk text

Jens Arvidsson

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 1, ÖU2100, Magisterutbildning
VT 2010
Handledare: Mats Mobärg
Examinator: Mats Mobärg

Sammandrag

I denna uppsats genomförs en översättning av ett antal avsnitt ur Samuel Pepys dagbok från den engelska restaurationsepoken, varefter översättningen analyseras med särskilt fokus på de specifika svårigheter som kan uppstå med anledning av att texten är hämtad från en äldre tidsepok. Som målgrupp för översättningen antas en publik med intresse för historia på populärvetenskaplig nivå.

Analysen av översättningen har ett tvådelat syfte: för det första att undersöka olika möjligheter att anpassa måltexten till att i någon mån återspegla att källtexten är ett historiskt dokument, och för det andra att analysera de olika svårigheter som har att göra med att språkbruket reflekterar ett samhälle där institutioner, yrken, termer, seder och bruk osv. är helt andra än samtidens.

Som ett stöd för analysen genomförs en ytterligare analys av översättningen enligt Vinay och Darbelnets lingvistiskt grundade modell för översättningsstrategier. Genom analysen identifieras ett antal grammatiska, stilistiska och lexikala möjligheter för att låta texten återspegla en äldre stil. Dessutom identifieras och klargörs ett antal svårigheter vid översättning av begrepp inom olika områden, med förslag till hur dessa kan lösas. Ett resonemang förs kring hur expliciteringar och fotnoter till stöd för läsaren lämpligen görs för denna typ av text.

Analysen enligt Vinay och Darbelnets schema visade på en relativt hög användning av översättningsprocedurer som inte enbart innebär förändringar på strukturell nivå, utan som även inbegriper pragmatiska modifikationer. Detta har möjligen sin grund i att för översättningsarbetet, förutom den skillnad i uttryckssätt som finns mellan nutida engelska och svenska, också tillkommer den ytterligare dimensionen att källtexten reflekterar en äldre tids språkbruk.

Nyckelord: översättning, historia, kulturhistoria, Samuel Pepys, restaurationen

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1.	Bakgrund	1
1.2.	Syfte.....	2
1.3.	Material och metod.....	2
2.	Översättning	4
3.	Analys av översättningen	18
3.1.	Tidigare översättningar	18
3.2.	Överväganden gällande stil och struktur vid översättningen	18
3.2.1.	Konjunktiv	18
3.2.2.	Lexikal anpassning med avseende på äldre stil	21
3.3.	Anpassningar av pragmatisk art	22
3.3.1.	Måltider	22
3.3.2.	Ord med denotationer som inte längre är brukliga	23
3.3.2.1.	<i>Tally</i>	23
3.3.2.2.	<i>Committee</i>	25
3.3.3.	Yrken och titlar.....	25
3.3.3.1.	<i>Privy Councillor</i>	25
3.3.3.2.	<i>Bittmaker</i>	26
3.3.3.3.	Andra titlar, ämbeten och poster.....	26
3.3.4.	Fotnoter och förklaringar av begrepp i texten	27
3.3.5.	Ortografi	28
3.4.	Geografiska namn.....	29
4.	Översättningsanalys enligt Vinay och Darbelnets modell	30
4.1.	Översättningsprocedurer	30
4.2.	Resultat av analysen	31
4.2.1.	Direkt översättning	31
4.2.2.	Indirekt översättning	32
4.2.3.	Övriga kategorier.....	33
4.3.	Sammanfattning och slutsatser av analysen.....	33
5.	Sammanfattning	35
	Material- och litteraturförteckning	37

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Källtexten som valts för denna uppsats härrör från 1600-talets England och London. Det rör sig om utdrag ur den dagbok som Samuel Pepys¹ (1633–1703), administratör i den engelska marinförvaltningen, förde under närmare tio år, med början vid Karl II:s återkomst till tronen 1660, den s.k. restaurationen. Dagbokens skildring av såväl det större samhälleliga sammanhanget, som vardags- och privatliv och huvudpersonens inre liv ger en bred spegling av restaurationstidens England och en begåvad och fascinerande man från denna tid. I artikeln om Pepys i *Encyclopedia Britannica* sägs den vara ”probably, after the Bible and James Boswell's *Life of Samuel Johnson*, the best bedside book in the English language” ([www], kursiv stil i originalet).

Pepys dagbok är förmodligen mest bekant för den unikt öppna och rättframma skildringen av hans privatliv och inre liv, men den är också mycket intressant ur ett flertal andra aspekter, historiskt bl.a. som tids-skildring från restaurationsperioden, och genom att notera ett flertal viktiga händelser under perioden, exempelvis pesten i London 1665 och det andra engelsk-holländska kriget 1665–67. Eftersom censur rådde är Pepys dagboksanteckningar den enda tillgängliga källan vid sidan av statligt producerad information för flera viktiga händelser under perioden. Framför allt var Pepys en vaken och medveten skribent, som kunde se det väsentliga i en situation och återge den på ett slående sätt.

Pepys lät binda in sina dagböcker, och de förvarades efter hans död tillsammans med hans övriga bibliotek. På 1820-talet transkriberades dagbokstexten från den variant av stenografi som den var nedtecknad med till vanlig engelska och publicerades. På grund av de delar av innehållet som rörde Pepys sexuella relationer publicerades den inte i oavkortat skick förrän på 1970-talet.

Orsaken till att dagboken har uppskattats under närmare två sekler är delvis de ämnen den skildrar, den vikt den har som historisk källa, samt den närmast vetenskapligt neutrala attityd som Pepys har till sina egna

¹ Namnet *Pepys* uttalas [pi:ps].

handlingar och bevekelsegrunder (Tomalin 2002:xxxv) men kanske framför allt den kombination av livligt temperament, förmåga till observation och analys, och stilistisk talang som Pepys var i besittning av. Det är detta som gör dagboken till en bred skildring och inte bara av psykologiskt eller fackhistoriskt intresse. Även för icke-engelsmän är boken fascinerande, men kräver samtidigt antagligen något mer av pragmatisk anpassning för en svenskspråkig publik när det gäller sådana platser och begrepp som är mer välkända för brittiska läsare.

Utgångsstrategin för denna översättning är att målgruppen är en bredare publik med intresse för och kanske i någon mån förkunskaper i historia. Detta har den följd för metodiken vid översättningen, att översättningen å ena sidan inte får bli så stramt källtrogen att läsaren får svårighet att förstå begrepp som kan antas vara mindre kända. Här måste en bedömning göras i vilken grad användning av expliciteringar och fotnoter är nödvändiga. Eftersom syftet å andra sidan inte är att göra en översättning som drar åt litterär bearbetning i berättande stil, är det viktigt att tillägg till originaltexten huvudsakligen sker genom förklarande text och i möjligaste mån undviker direkta ingrepp i källtexten.

Dagboken har tidigare publicerats i utdrag på svenska vid två tillfällen, senast 1953 i översättning av Jane Lundblad, och det torde kunna vara intressant att göra den tillgänglig för en historiskt intresserad läsekrets i nyutgåva, åtminstone i utdrag.

1.2. Syfte

På den språkliga nivån är syftet att analysera i vilken mån det är nödvändigt att modifiera texten stilistiskt och strukturellt för att anpassa den till nutida språkbruk, men samtidigt att undersöka om det är möjligt att använda arkaiserande språkdrag för att ge tidskänsla till boken. Även olika medel för att ge lokalkänsla åt översättningen diskuteras.

På den kulturella och historiska nivån är syftet att diskutera hur företeelser och termer som har med begrepp som är specifika för kulturen och den historiska tiden bäst hanteras.

1.3. Material och metod

Ett antal avsnitt ur Samuel Pepys dagböcker översattes. Texten för översättningen hämtades från tre olika tidpunkter i dagboken och omfattar tretton sidor. Den första, mest omfattande, delen gäller utdrag från

dagarna 1, 2, 5, 23–26, 28 och 29 juni samt 1 och 3 juli 1665. De två andra avsnitten gäller dagboksanteckningarna för 1 september 1665 respektive 2 september 1666.

Vägledande vid valet av avsnitt har varit att de erbjuder intressanta problem vid översättningen, framför allt i fråga om ord, begrepp och uttryck. Detta gäller för det första i samband med begrepp och företeelser som är speciella för den historiska perioden, och i vilken mån dessa har svenska motsvarigheter, är etablerade i svenska i sin engelskspråkiga form, eller måste förklaras genom explicitering eller i fotnoter. För det andra gäller det textens stilistiska särprägel och då i synnerhet särdrag som är språkhistoriskt betingade. Här är det intressant att se i vilken mån det är möjligt att göra dessa stildrag synliga i en översättning och vilka tillvägagångssätt som används.

Översättningen analyseras även med hjälp av Vinay och Darbelnets (1995 [1958]) lingvistiskt orienterade analysmetod. Detta görs för att kunna se vilka särdrag som kan urskiljas för översättningsprocessen.

2. Översättning

[1665, juni]

1. Upp och till kontoret, och satt där hela morgonen. Vid middagstid till börser², och uträttade några ärenden där, och hem för middag, dit Creed kommer, och efter middagen tar jag på mig min nya kostym av silkeskamlott³; den bästa jag har haft på mig i hela mitt liv, men kostymen kostade mig mer än 24 pund. Iklädd den gick jag med Creed till Goldsmiths Hall, till Sir Tho. Vyners begravning. Salen var, precis som Haberdashers⁴, så full av människor att vi var tvungna att gå vidare till Pater Noster Row för att få lugn och svalka, där vi valde ut silke för att göra en vanlig, enkel kostym till mig. Med det uträttat, gick vi till Cornhill, och där stod mr Cade på balkongen och såg hela begravningen, där blårockspojkar och gamla män⁵, alla åldermännen, borgmästaren⁶ m.fl. ingick, och sällskapet var mycket stort – det största som jag någonsin sett för en taverna. Här kom dr Allen upp till oss, och sedan mr Povey och mr Fox. När föreställningen var över, liksom mitt samtal med mr Povey, tog jag en vagn och till Westminster Hall, där jag tog den vackraste blomman, och med vagn till Tothill Fields för frisk luft, till dess det var mörkt. Jag stiger ur, och in med den vackraste blomman för att äta en kaka, och gjorde där så mycket som rådligt var med min blomma, och det var tillräckligt för min del. Bröt upp och for därifrån utan bli sedd, och, efter att ha lämnat av rosen där hon skulle

² The Royal Exchange. Kom till på 1560-talet som en samlingsplats för köpmän och affärsmän, och utvecklades till den centrala samlingspunkten för affärslivet i London. Upphörde 1939.

³ Kamlott är ett glänsande, starkt och något stelt tyg, oftast av ull med inblandning av gethår, men ibland även av silke.

⁴ Av *Haberdasher*, försäljare av sybehör, som, tillsammans med andra typer av småsaker, såldes här. Beläget vid Whitehall.

⁵ Dessa pojkar och män var en del av begravningståget. Männens antal (det kunde också vara kvinnor) skulle motsvara den avlidnes ålder. Blue coat boys var pojkar som gick i fattigskola, charity school. Benämningen kommer sig av att deras kläder var blå, eftersom det var billigast att färga kläder i blått.

⁶ Lord Mayor, ”överborgmästare”, titel för borgmästare i större städer.

vara, för jag till Temple⁷, och steg ur, och kom till den mellersta porten, och tog en annan vagn där, och så hem för att skriva brev, men Gud ska veta att de var mycket få, eftersom jag glömde allt omkring mig efter min förlustelse. Kusken som körde oss kan inte känna igen mig igen, inte heller folket i huset där vi var.

Hem och till sängs. Får veta att det har kommit säkra underrättelser om att vår flotta har siktat de holländska skeppen.

2. Låg bekymrad kvar en god stund i sängen, i tankar om mitt arbete med Tanger och provianteringen för flottan, vilken jag misstänker att vi kommer att förlora. Upp och till hertigen av Albemarle, men missade honom. Därifrån till Harpan och Klotet och till Westminster Hall, där jag besökte ”blommorna” på vartdera stället, och mötte sedan mr Creed, och han och jag till mrs Croft för att dricka, och gjorde så, men såg inte till hennes dotter Borroughs. Jag iväg hem, och åt där middag och arbetade. På eftermiddagen iväg med mina karvstockar⁸, och gjorde en ärlig överenskommelse med Colvill och Vyner. De erhöll var och en karvstockar för 5000 pund, och fick själv mycket diskret kredit för andra karvstockar från mr Colvill för 2000 pund, och gott löfte om mer, och likaså från mr Vyner. Därifrån för att besöka hertigen av Albemarle, och därifrån till mylady Sandwich och Lord Crew. Därifrån hem, och fick där ett expressmeddelande från sir W. Batten vid Harwich, att hela flottan har seglat ut från Solebay efter att man hade upptäckt den holländska flottan till havs, och att, om de inte hindrats av stiltje, nu måste ha kommit i strid med dem.

Det har också kommit ytterligare ett brev från mr Hayter, som av Rådet skickades till The Gatehouse⁹ i eftermiddags, efter att han haft oturen att någon utan hans kännedom utnyttjat hans namn, för att ta emot krut som han hade köpt. Upp till hovet om dessa två saker, och blev för det förstnämnda förd upp till mylady Castlemaines¹⁰ rum, där kungen och hon och andra satt vid sin kvällsvard, och där läste jag brevet och gav det åter. Och sedan till sir G. Carteret om Hayter, och kommer att få honom frigiven i morgon, när jag har ställt borgen för honom, vilket jag

⁷ Område i City som ursprungligen tillhörde Tempelherreorden. Från 1400-talet och framåt utvecklades de till att bli lokaler för juristernas organisationer.

⁸ Ett system med medeltida rötter, som användes av engelska kronan som kvittenssystem för att hålla räkning på inkomna skattemedel från skatteuppbördsmännen. Kronan sålde regelmässigt ut rätten till att motta dessa skattemedel, på grund av att den hade behov av likvida medel, och inte kunde vänta på att skatteinbetalningarna skulle inkomma.

⁹ Fängelse vid Westminster.

¹⁰ Barbara Palmer, den mest kända och inflytelserika av Karl II:s många älskarinnor.

har lovat att göra. Sir G. Carteret gick till kungen i avsikt att be om detta, och det beviljades. Så hem efter 12, nästan klockan ett på morgonen. Vid kontoret till efter två, och sedan hem till kvällsvard och till sängs.

5. Upp mycket tidigt för att se på en del andra papper, och sedan till Whitehall till kommittén för Tanger, där jag visade min bokföring som godtogs med stor tillfredsställelse, och så fick jag några vackra ord och ära för det, och en sak eller två gjorda till min fördel i min syssla som skattmästare, men det står klart för mig att vi kommer att förlora ansvaret för provianteringen, eftersom sir Thomas Ingram har garanterat att det ska göras av personer där lika billigt som vi gör det, och ge sjömännen hela deras lön och själva ge god säkerhet här för kontraktets utförande, och på sådana villkor går det inte att motsätta sig det. Detta skulle bekymra mig, om det inte vore för att jag hoppas att kunna använda min tid till god fördel på andra sätt när vi förlorar det, och skall så lämna det till Gud Allsmäktigs avgörande.

Därför hem för middag, efter börsen, där alla talade om att holländarna flytt och att vi förföljt dem, och att vårt skepp Charity förlorats efter att vår kommandör, Wilkinson, och kapten kapitulerat, men det finns inga säkra uppgifter om detta, förutom uppgiften om att några av de sjuka männen på Charity sattes på drift i en båt från Charity, och togs upp och fördes i land igår vid Solebay, vilket rapporterades av sir Henry Felton.

Hem till middag, och Creed med mig. Sedan for han och jag ner till Deptford, utträttade en del ärenden, och tillbaka igen på kvällen. Han hem, och jag till mitt kontor, och så till kvällsvarden och till sängs.

I morse hade jag ett mycket givande samtal angående mr Hayter med mylord Berkeley, som genom min påverkan gick från att mycket upprört klandra honom för att vara en fanatiker och farlig för mig att behålla i min tjänst, till att bli väldigt lugn och att be mig om ursäkt för de tankar han haft om honom. Han bad mig också att be Hayter om ursäkt för de hårda ord han sagt honom i enrum vid Whitehall (vilka var, att han alltid hade tyckt att han var en man som var ovänligt inställd till kungen, men aldrig hade trott att det skulle visa sig genom något av den här naturen), och rådde honom att förklara sig oskyldig inför Rådet och skulle be för att saken undersöks och att han rentvås från anklagelserna. Vilket jag ska ta under övervägande och inte säga mer om, men komma ihåg de lovord som han mycket vänligt gav mig, nämligen att han prisade min noggrannhet och flit, tyckte hjärtligt om mig för min egen skull, och dessutom önskade mig vad jag än ville, för mr Coventrys skull, för även om omvärlden såg dem som fiender, och att de tänkte ont om varandra, så älskade han honom med hela sitt hjärta. Vilket var ett under-

ligt sätt att ge storsinta komplimanger, att erkänna att han såg mig som mr Coventrys förtrogne och favorit.

23. Upp, och till Whitehall, till kommittén för Tanger, där Hans kunglig höghet deltog. Vår stora plan var att förklara det verkliga läget för kommittén för dem, på grund av penningbristen, vilken var så stor att snabb hjälp av något slag behövdes, och det var med stor tillfredsställelse beslutat att se den lämnas och medel därför föreslagna för att åstadkomma den.

Till den här kommittén kom, utan att jag visste om det, Lord Sandwich, som tydligen kommit till staden igår natt. Efter att sammanträdet var över, tog mylord Sandwich mig åt sidan och vi gick ensamma tillsammans en timme i klädkammaren, med dörren stängd, och han berättade för mig hur höga tankar som hertigen¹¹ och mr Coventry hade om honom, både gällande flottan och här, och det i motsats till prinsen¹²; och i förtroende berättade han att han såväl i sällskap med den ene som med den andre hade hört dem skämta om prinsen och skratta åt honom. Och att han ändå inte överhuvudtaget får någon del av äran när det diskuteras i staden eller återberättas i tryck tycker mylord är mycket märkligt, varvid han försäkrade mig att även om prinsen av en tillfällighet var i täten vid den första attacken av slaget, så var mylord i täten resten av dagen, och fortsatte så. Att trots allt buller om prinsen, fick han knappt ett enda skott i sidan, eller någon man skjuten, medan han själv fick över 30 i skrovet på sitt skepp, och inte hade en mast hel, eller rå, utan det värst åtgångna skeppet i hela flottan, och förlorade flest män, kapten Smith på ”Mary” undantagen. Att det mesta prinsen gjorde var nästan utom skotthåll, men att hertigen faktiskt kom till mylords undsättning efter att han länge kämpat mot fyra av dem. Hur dålig sir John Lawsons insats var, trots allt som sagts om honom, och hur hans skepp styrde ur vägen, när sir J. Lawson själv stod på däck, vilket utsatte hela flottan för fara. Därför bekymrar det mylord att mr Coventry inte nämner honom med ett ord i sin redogörelse. Jag svarade att jag var säker på att redogörelsen inte var sammanställd av mr Coventry, utan av L’Estrange, utifrån flera olika brev, vilket jag kunde intyga, och att mr Coventrys brev som han gav till hertigen av Albemarle gav honom lika stor del av äran som prinsen, för jag läste det först själv, och kopierade det sedan, vilket jag lovade att visa mylord, vilket gjorde honom något nöjdare.

Därefter började mylord tala om hur angelägen han var om att arrangera äktenskap för sina barn, och önskade råd och hjälp från mig, och

¹¹ Prins James (1633–1701), broder till kungen, senare kung under namnet James II.

¹² Prins Ruprecht (Rupert) av Pfalz (1619–82), kusin till kungen.

föreslog ett parti mellan mylady Jemima och sir G. Carterets äldste son, vilket jag gillade, och åtog mig att tala med om honom om det, som om det vore för mig själv, vilket mylord uppskattade. Skildes så åt, med huvudet fullt av tankar om denna angelägenhet.

Därifrån hem till börsen, och så till middag, och därifrån med vagn till mr Povey. Därifrån med honom och Creed till ett avtalat möte med en mr Finch, en av kommissarierna för accisen, för att få information om några saker om accisen, för att bättre kunna ordna den delen av vårt arbete med Tanger. Jag finner honom vara en mycket försiktig, allvarlig person. Mycket nöjda för jag och Creed till mr Fox vid Whitehall för att tala med honom om samma ämne, och efter att ha vunnit nöjaktig kunskap även från honom, tog jag och han båt till Fox Hall, där vi tillbringade två eller tre timmar under mycket sakligt, och för mig tillfredsställande, samtal om ett antal saker, vilket, i den friska och behagliga trädgården, var mycket uppfriskande för mig, och, synes det mig, något som vi borde glädjas åt. Därifrån tillbaka till Whitehall, där vi skildes åt, och jag för att söka mylord för att få ytterligare instruktioner från honom angående hans förslag om giftermål från i morse, varvid jag föreslog att jag först skulle framföra mitt ärende till sir G. Carteret via ombud. Jag fastnade för dr Clarke, vilket vann mylords bifall, och försökte så, men förgäves, finna honom ute i natt. Så hem med hyrd vagn, vilket har blivit väldigt farligt numera, på grund av sjukdomens kraftiga tilltagande. Och till sängs.

24. Midsommardagen. Upp mycket tidigt, vid sex, och hos dr Clarke vid Westminster vid klockan sju, efter att under natten genom en biljett ha meddelat honom min avsikt att besöka honom, och där framförde jag, på det bästa sätt jag förmådde, mitt ärende om ett parti mellan sir G. Carterets äldste son och mylord Sandwichs äldsta dotter, vilket han mottog med stor belåtenhet (som jag visste att han skulle göra); och vi var båda överens om att, eftersom mylord och han båda var män med anknytning till havet, väl sedda hos hans Majestät, redan goda vänner och båda rättskaffens och goda familjer, en allians dem emellan skulle kunna vara till nytta för oss; och han åtog sig att söka upp sir George denna morgon, och sätta saken i rörelse. När vi nu båda var mycket nöjda med förslaget, träffade jag hans systerdotter och fick henne att sjunga två eller tre sånger för mig mycket fint; och så hem till kontoret, där jag fann mr Coventry och styrelsen församlade innan jag kommit, vilket besvärade mig mycket. Jag ursäktade mig för min sena ankomst med att jag hade varit på floden angående kontorsärenden. Arbetade sedan hela morgonen. Vid tolv åt kapten Ferrer och mr Moore middag med mig, varvid det var första gången jag såg den förstnämnde sedan han återkom från sjön, vilka gav mig den bästa konversationen i all-

mänhet, och i synnerhet en så bra redogörelse för prinsens och mylord Sandwichs insatser i det senaste sjöslaget som jag kunde önska. Efter middagen gav de sig av. Så jag till Whitehall, där jag tillsammans med Creed och Povey uppvaktade lordskattmästaren, och lyckades övertala honom att ge oss en tilldelning på 15 eller 20 000 pund, vilket jag hoppas ska räcka till för vår verksamhet i Tanger. Så till dr Clarke, och fann där att han hade meddelat sir G. Carteret om ärendet, och att han tar saken väldigt bra. Därifrån jag till sir G. Carteret i hans kammare, och framlade ärendet på det bästa sätt jag förmådde, och mycket förekommande; han mottog det mycket respektfullt och med belåtenhet, och tackade mig, och lovade mig att han skulle göra vad han kunde för sin son för att göra honom värdig mylords dotter, och visade stor vänlighet mot mig, och däri att han uppfattat min vänlighet mot honom. Sir William Penn berättade denna dag att mr Coventry kommer att sväras in som medlem av riksrådet, vilket min själ gläds över. Så hem och till mina brev från posten, och så hem till kvällsvard och sängs.

25. Herrens dag. Upp, och flera personer kommer till mig per överenskommelse om affärer gällande kontoret. Därifrån jag till min kammare om mina Tangerpapper. Åt middag vid tolv, och sedan iväg per båt under våldsamt regnande. Hade tänkt fara ned till Woolwich, men gjorde inte det, i stället tillbaka förbi bron till Whitehall, där jag, efter att åter ha besökt sir G. Carteret, och erhållit hans (och nu även hans frus) fulla belåtenhet med mitt förslag, besökte mylord Sandwich, och när jag hade berättat för honom hur sir G. Carteret tagit emot mitt förslag instruerade han mig att återvända till sir G. Carteret, och tacka honom för hans vänliga mottagande av detta erbjudande, och att han skulle vara intresserad av att diskutera ärendet med honom nästkommande dag. Detta meddelande överlämnade jag strax därefter, och lämnade så ärendet, med stor glädje på båda sidor.

26. Sjukdomen tilltar starkt; idag såg jag ett hus vid en betselmakares butik mitt emot S:t Clements kyrka ute på gatan som var stängt; vilket är sorgligt att se.

28. Sir J. Mennes skjutsade mig och min fru till Whitehall, och hans vagn därifrån med min fru dit hon skulle. Uppvaktade därefter hertigen för att diskutera om flottan. Vi kysste inte hans hand, inte heller tror jag, trots alla deras förespeglingar, att de åker iväg i morgon. Ändå tror jag inte att de kommer att åka för gott, men jag tog avsked från sir William Coventry, som tydligen dubbades till riddare och svors in som kansler i riksrådet för två dagar sedan; som behandlade mig med sin vanliga vänlighet, och jag tror att han alltid kommer att förbli en ädel vän.

Sedan med båt till Blackfriars, och så till Pauls kyrkogård¹³ och beställde åtskilliga böcker, och så hem och åt middag där. Den gode William gav mig en hummer, som han fått genom min förra tjänsteflicka Sarah.

Träffade sir G. Carteret denna morgon, som berättar att allt fortsätter mellan Lord Sandwich och honom till full belåtenhet, och båda sidor är mycket angelägna om att partiet fullföljs snart. Och visade stor vänlighet mot mig, och sade att vi nu var lite grand släkt. Jag är mäktigt glad över den här förbindelsen, både för min egen, och desto mer för mylordes familjs skull.

Efter middagen till Whitehall, i tanke att tala med mylord Ashley, men lyckades ej, och fördrev en stund i Westminster Hall, för det fall han skulle komma, och observerade på vägen dit ett flertal pestsmittade hus i King Street, och nära palatset. Här hör jag att mrs Martin har lämnat staden, och att hennes make, en dagdrivare, sedan dess har, som han påstår, kommit tillbaka från Frankrike; men jag tror inte att han varit där. Jag var rädd för att gå till något hus, men jag gick till Svanen; och sedan till Whitehall. Jag gav färjkarlen en shilling, eftersom han var en ung pojke och tillhörde Plymouth¹⁴.

Sedan med vagn till flera ställen, och så hem, och hela kvällen med sir J. Mennes och alla kvinnorna i huset (förutom mylady Batten) till sent i trädgården och pratade. Hem klockan 12 till kvällsvard och till sängs.

Mylord Sandwich gick till sjöss idag; det beslutades hastigt, så jag tog inte avsked av honom.

29. Upp, och med båt till Whitehall, där borggården var full av vagnar och folk beredda att lämna staden¹⁵. Till Harpan och Klotet, där jag drack och talade med Mary. Hon berättade under samtalet att hon sedan kort tillbaka bodde hos min granne, mr Knightly, vilket fick mig att undvika ytterligare diskussion. Pesten blir värre för varje dag i den här änden av staden. Räkningen av antalet döda nådde denna gång 267, vilket är ungefär nittio fler än den förra; och av dessa endast 4 i City¹⁶, vil-

¹³ Efter reformationen började många byggnader belägna i anslutning till kyrkogården att användas för civila ändamål, särskilt av bokhandlare och boktryckare.

¹⁴ Ett fartyg.

¹⁵ Hovet flyttade nu till Syon House, Isleworth; den 9 juli vidare till Hampton Court, och mot slutet av juli till Salisbury, dit det anlände 1 augusti. Från 23 september till nästföljande 27 januari var det vid Oxford, dit pesten inte hade nått. Därefter flyttade det tillbaka till Hampton Court och återvände till Whitehall 1 februari.

¹⁶ City of London, Londons historiska stadskärna.

ket är en stor välsignelse för oss¹⁷. Därifrån till Creed, och med honom fram och tillbaka om Tangerärenden, utan framsteg. Tog åter avsked av mr Coventry, men jag hoppas att hertigen inte har flyttat permanent, och så gör även andra. Så hem, hälsade på vid Somerset House, där alla håller på att packa också; drottningmodern avreste till Frankrike idag för att dricka brunn vid Bourbon i år, eftersom hon har lungshot, och tänker inte komma tillbaka förrän till vintern om ett år¹⁸.

Så med vagn hem, där jag var på kontoret hela morgonen, och vid middagstid åt Mrs Hunt middag med oss – mycket glatt, och hon en mycket bra kvinna. Till kontoret, där jag var upptagen ett slag med att ordna några saker i mitt kontor, och sedan med brev ända till kvällen. Hem ungefär klockan 10. Dagarna är kännbart kortare; tidigare har jag ibland hållit sommardagar genom att stänga kontoret vid dagsljus, men mitt liv har nästan varit lugnt som under vintern. Men jag ska försöka göra vad jag kan vid dagsljus under en månad. Så hem till kvällsvard och till sängs.

[juli] 1. Blev tidigt väckt, trött och sömnig, efter att ha blivit kallad av mr Povey och överste Norwood för att diskutera några betalningar för Tanger. Jag till kontoret när de gått, och satt där hela morgonen. Åt middag vid tolv hemma, och sedan till ett avtalat möte med hertigen av Albemarle, för att berätta om oroligheter vid varvet i Portsmouth, där arbetare gav sig iväg på eget bevåg, på grund av penningbrist, för att få arbete med höbärgning, eller vad som helst annat för att få ihop till brödfödan. Därefter till Westminster, där jag hör att sjukdomen ökar kraftigt, och till Harpan och Klotet, där Mary pratar, och berättar okonstlat om hur hon mister sin första kärlek på landet i Wales, och kommer hit utan att hennes vänner vet om det, och tydligen påstår sig dr Williams ha henne kär, och jag har sett honom där flera gånger. Därifrån med vagn och sent vid kontoret, och så till sängs, ledsen över nyheten att sju eller åtta hus i Basinghall street har stängts på grund av pesten.

3. Upp, och med båt med sir W. Batten och sir J. Mennes till Whitehall till hertigen av Albemarle, där vi, efter lite arbete, skildes åt, och jag till Harpan och Klotet, och stannade där ett tag och talade med Mary, och så hem till middag. Efter middag till hertigen av Albemarle

¹⁷ De 267 var uteslutande offer för pesten, av ett sammanlagt antal av 684 begravningar.

¹⁸ Henrietta Maria återvände aldrig till England, utan dog knappt 60 år gammal på sitt slott vid Colombes, nära Paris, den 21/31 augusti, efter en lång sjukdom. Bourbon-l'Archambault, nära Vichy, var en av de mest exklusiva franska brunns-orterna.

igen, och så till Svanen, och där demourais un peu de temps con la fille¹⁹, och så till Harpan och Klotet, och ensam demourais un peu de temps besándola²⁰, och så iväg hem och till sent på kontoret med brev, och så hem, och föresatte mig att från denna natt och framåt att avsluta alla mina brev och avsluta allt mitt arbete vid kontoret vid dagsljus, och jag kommer i det närmaste klara det och ställa alla mina timliga angelägenheter i god ordning, eftersom årstiden har blivit så sjuklig, att man måste frukta att inte kunna undgå att dela samma öde som andra, från vilket den gode Herren Gud skydde mig, eller göra mig skickad att gå det till mötes. Så efter kvällsvarden till sängs, och väldigt orolig i sömnen hela natten av drömmar om Jack Cole, min gamle skolkamrat, nyli- gen död, som var född vid samma tid som jag, och vi räknade våra lotter som ganska lika. Gud göra mig skickad att dela hans öde!

1 september. Upp, och iväg för att hälsa på mylady Penn och hennes dotter vid Repslagarbanan²¹, där jag åt frukost med dem och satt och pratade en god stund. Sedan till mitt rum hos mr Sheldon, där jag mötte kapten Cocke och åt lite middag; och med honom till Greenwich med båt, under givande diskussion på vägen. Efter att ha stannat i Greenwich en liten stund, for jag till London till mitt hus; gjorde där i ordning många fler saker inför min permanenta utflyttning, skickade min flicka Susan och andra saker ner till Woolwich, och jag med båt till hertigen av Albemarle, och därifrån hem sent med båt.

Hos hertigen av Albemarle hörde jag om några förhör om den senaste sammansvärjningen som det talas om, och det är mycket uppståndelse om den²². Jag hörde en del samtal läsas, i hertigens närvaro, bland annat Sir Ph. Howards förhör och samtal med en av de sammansvurna, vari de följande orden sades vid många tillfällen: ”Så”, sade sir P. Howard, ”Om du ginge över till Kungen och vore honom trogen, så bleve du försörjd och utrustad med häst och vapen, och jag vet inte vad”. Och då sade denne: ”Ja, jag ska vara Kungen trogen.” ”Men, för helvete”, sade Sir Philip, ”gör du det, den och den”. Och på det sättet svarade Sir P. Howard honom tolv gånger, tror jag, med ”för helvete” – det är fin retorik för att övertala en kväkare eller vederdöpare att avsvära sig sin övertygelse. Och detta lästes upp, medan P. Howard hörde på, inför hertigen och ytterligare tjugo officerare, och de bara skämtade om det, utan några förebråelser, eller att han skämdes för det överhuvudtaget.

¹⁹ stannade ett tag med flickan

²⁰ stannade en stund och kysstes

²¹ Kungliga repslagarbanan vid Woolwich, som försåg flottan med rep.

²² Fanatiker från sydvästra England skulle ha planerat att inta Towern den tredje september.

Men jag minns i alla fall att det slutade med: ”Men denne (den medsammansvurne) bad dem till slut att komma ihåg att han inte hade berättat för dem vilken kung han skulle vara trogen.”

[1666, september]

2. Herrens dag. Jane väckte oss ungefär vid tre i morse, eftersom några av våra pigor, som satt uppe sent igår kväll för att få saker klara till vår fest idag, hade upptäckt en stor eldsvåda i City. Så jag steg upp och drog på mig min nattskjorta, och gick till hennes fönster, och tyckte att den såg ut att vara på bortsidan av Mark Lane som längst, men, eftersom jag är ovan vid sådana bränder som den som följde, tyckte jag att den verkade vara tillräckligt långt borta, och gick därför till sängs igen och somnade. Steg upp igen vid sjutiden för att klä på mig, och tittade då ut genom fönstret och såg att branden var mindre än den varit, och längre bort. Så till min kammare för att ställa saker i ordning efter gårdagens städning. Så småningom kommer Jane och berättar att hon hört att över 300 hus har brunnit ned i natt genom branden vi såg, och att det nu brinner längs hela Fish Street, vid London Bridge. Så jag gjorde mig i ordning med en gång, och gick ned till Tower, och där tog jag mig till ett ställe högt upp tillsammans med sir J. Robinsons lille son, och där såg jag att alla hus vid den änden av bron brann, och en ändlös stor brand vid denna och andra sidan av bron, vilket gjorde mig bekymrad för stackars lilla Mitchell och vår Sara vid bron, bland andra. Så ner, med hjärtat fullt av oro, till Lordlöjtnanten på Tower, som berättar för mig att den började i morse i kungens bageri på Pudding Lane, och att S:t Magnuskyrkan och större delen av Fish Street redan är nedbrunna. Sedan jag ned till vattnet, och skaffade där en båt, och genom bron, och såg där en förfärlig brand. Det brann redan vid stackars Mitchells hus, och längre bort i den riktningen, ända bort till Gamla Svanen, och branden spred sig vidare, så att den på mycket kort tid hann bort till the Steelyard²³, medan jag var där. Alla kämpar för att flytta sitt lösöre, och kastar ut det i floden eller tar med sig det ut på läktare²⁴ som lägger ut; fattiga människor stannar i sina hus ända till dess själva branden nått dem, och rusar sedan ut i båtar, eller klättrar utmed vattnet från den ena trappan till den andra. Och bland annat märkte jag att de stackars duvorna var ovilliga att lämna sina hus, utan kretsade kring fönstren och

²³ Steelyard, de hanseatiska köpmännens lokaler i London, beläget vid Thames Street, nära Blackfriars, med fasaden mot floden. Under sin storhetsperiod hade de juridisk immunitet, men vid Pepys tid hade de förlorat sin forna betydelse. Namnet kommer antagligen från lågtyskans *Stålgard*, en gårdsplan.

²⁴ Typ av pramar för lossning och lastning av större båtar.

balkongerna, ända till dess en del av dem brände sina vingar och föll ned.

Efter att ha stannat under en timma och åsett branden rasa åt alla håll, och ingen, såvitt jag kunde se, som försökte släcka den, utan flyttade undan sitt lösöre, och lämnade allt till branden, och såg den nå ända till The Steelyard, och blåsten mycket stark och drev den in i City; och efter så lång torka visade sig allt vara brännbart, till och med själva stenarna i kyrkorna, och bland annat det stackars kyrktornet invid söta fru ---s²⁵ bostad, och där min gamle skolkamrat Elborough är kyrkoherde, tog eld i själva toppen, och brann där till dess det föll ned. Jag till Whitehall (i sällskap med en gentleman som ville åka med till Towner i min båt för att se branden); till Whitehall, och där upp till kungens enskilda rum i kapellet²⁶, där folk kom fram till mig, och gav dem en redogörelse, som gjorde dem alla bestörta, och kungen meddelades. Så kallade de in mig, och berättade för kungen och hertigen av York om vad jag såg, och att om inte hans Majestät beordrade om rivning av hus, så skulle ingenting kunna stoppa branden. De verkade mycket bekymrade, och kungen beordrade mig att gå till borgmästaren²⁷ å hans vägnar, och befalla honom att inte skona några hus, utan riva dem framför branden i alla riktningar. Hertigen av York bad mig att säga honom att om han behöver fler soldater ska han få dem; och så gjorde även mylord Arlington efteråt, i största hemlighet. Mötte här kapten Cocke, och jag in i hans vagn, som han lånade mig, och Creed med mig till Pauls²⁸, och gick där längs Watling Street, så gott jag kunde, eftersom varenda levande varelse man såg var på väg bort, lastade med tillhörigheter som de ville rädda, och här och där bars sjukt folk bort i sängar. Särskilt värdefulla föremål transporterades i kärror och på hästrygg. Träffade till slut borgmästaren på Cannon Street, som var helt utmattad, med en näsduk om halsen. När han fick meddelandet från kungen ropade han, som en svimfärdig kvinna, ”Herre Gud! Vad kan jag göra? Jag är utmattad. Folk lyder mig inte. Jag har rivit hus, men elden hinner ikapp oss snabbare än vi kan riva dem.” Att han inte behövde fler soldater, och att han för egen del måste gå hem och vila, eftersom han varit uppe hela natten. Så lämnade han mig, och jag honom, och gick hem, såg folk, som alla var nästan utom sig, och ingen överhuvudtaget engagerad i att släcka elden. Och husen, så väldigt tjocka där omkring, och fulla av brännbart material, som beck och tjära i Thames Street, och magasin för olja, och vin, och

²⁵ Mrs Horsley.

²⁶ Whitehouse Chapel.

²⁷ Sir Thomas Bludworth.

²⁸ S:t Paulskatedralen.

brandy och andra saker. Här såg jag mr Isaac Houblon, den vackre mannen, snyggt klädd och smutsig vid sin port vid Dowgate, ta emot några av sin brors saker, vars hus stod i brand, och, säger han, har redan flyttats två gånger; och han misstänker (som det snart visade sig) att de inom kort även måste flyttas från hans hus, vilket var en ledsam tanke. Och att se alla kyrkorna fyllas med lösöre tillhörigt folk, som själva stillsamt skulle ha varit här vid den här tiden. Vid den här tiden var klockan ungefär tolv; och så hem, och finner där mina gäster, vilka var mr Wood och hans fru Barbara Sheldon, och också mr Moone; hon mycket stilig, och hennes make, vad jag kan se, en sympatisk man. Men mr Moones och min plan, som var att syna min kammare och förnöja honom genom att visa den, något som han länge har önskat, gick i stöpet; för vi var mycket oroade och upprörda över branden, och visste inte vad vi skulle tro om den. I vilket fall hade vi en utomordentligt fin middag, och var så glada som vi kunde vara vid den här tidpunkten.

Medan vi satt till bords vid middagen kom fru Batelier för att fråga efter mr Woolfe och Stanes (som tydligen är släkt med dem), vilkas hus på Fish Street har brunnit ned; och deras omständigheter nedslående. Hon ville inte stanna kvar eftersom hon var så rädd.

Direkt efter middagen gick jag och Moone iväg, och gick genom City, där det enda man kunde se var människor och hästar och kärror lastade med lösöre, beredda att köra över varandra, och i färd med att flytta lösöre från det ena nedbrunna huset till det andra. De flyttar nu ut från Cannon Street (där lösöre lämnades i morse) till Lombard Street, och längre bort; och bland annat såg jag nu min lille guldsmed Stokes ta emot någon väns ägodelar, vars eget hus brann ned dagen efter. Vi skildes åt vid Pauls; han hem och jag till Pauls Wharf²⁹, dit jag hade beställt en båt som väntade på mig, och tog med mr Carkesse och hans bror, som jag mötte på gatan, och förde med dem nedanför och ovanför bron, fram och åter, för att se branden, som nu hade nått längre, både nedanför och ovanför, och det är osannolikt att det lyckas att stoppa den. Mötte kungen och hertigen av York i deras slup, och följde med dem till Queenhithe³⁰ och kallade där fram Richard Browne till dem. Deras befallning var endast att snabbt riva husen, och så nedanför bron utmed land; men inte mycket gjordes, eller kunde göras, eftersom elden kom emot dem så snabbt. Det fanns gott hopp om att hejda den högre upp vid Tre Tranor³¹, och vid Botolphs kaj nedanför bron, om man var noggrann; men vinden bär den in i City så att vi från sjösidan inte vet vad

²⁹ St Benet Paul's Wharf; kyrka belägen vid Themsen.

³⁰ Hamn vid nordsidan av Themsen.

³¹ En taverna; dess geografiska läge osäkert, möjligen vid Poultry Street.

som sker där. Floden full av läktare och båtar som lastar lösöre, och värdefullt lösöre flyter omkring i vattnet, och jag lade också märke till att av de båtar som lastats med lösöre, så hade nog var tredje en virginal³² med ombord. När jag nu hade sett så mycket som jag kunde, gav jag mig av till Whitehall som överenskommet, och gick där till S:t James park, och träffade där min fru och Creed och Wood och hans fru, och gick till min båt; och där ut på vattnet igen, och upp och ned utmed branden, som fortfarande tilltog, och stark blåst. Så nära branden som vi kunde komma för rökens skull; och över hela Themsen, om man hade ansiktet mot vinden, brände man sig nästan på en skur av elddroppar – detta är helt sant – på det sättet tog husen eld genom dessa droppar och flagor av eld, tre eller fyra, nej, fem eller sex hus, från det ena till det andra. När vi inte kunde uthärda längre på vattnet, tog vi oss till en liten ölstuga vid Bankside, mitt emot Tre Tranor, och stannade där till dess det var nästan mörkt, och såg branden tillta, och allt eftersom det blev mörkare syntes den tydligare och tydligare, också i gathörn och på kyrktorn, och mellan kyrkor och hus, så långt som vi kunde se mot höjden upp mot City, i en fullständigt ryslig, ondskefull, blodig flamma, inte alls som den fina flamman hos en vanlig eld. Barbara och hennes make iväg innan oss. Det var ganska mörkt, och vi stannade till dess vi såg branden som ett enda valv av eld från den här sidan av bron till den andra, och i en båge uppför höjden till ett valv över en och en halv kilometer långt. Jag började gråta när jag såg den. Kyrkorna, husen, allt lågade och brann samtidigt, och ljudet av flammorna och brakket av husen när de rasade var förfärligt. Så hem med sorgset hjärta, där alla när vi kommer sitter och samtalar om och beklagar branden; och stackars Tom Hayter har kommit med några få ägodelar som han räddat ur sitt hus, som har brunnit ned vid Fish Street Hill. Jag erbjöd honom att vila i mitt hus, och tog emot hans tillhörigheter, men att han skulle vila här kom på skam, eftersom det hela tiden kom buller från den tilltagande branden, så att vi blev tvungna att börja packa ned våra egna tillhörigheter, och förbereda oss på att flytta dem; och vi bar ut mycket av mitt lösöre i trädgården i månens sken (eftersom det var riktigt torrt, och månsken, och varmt ute), och mr Hayter och jag flyttade ner mina pengar och järnkistor i min källare, i tanke att det var den säkraste platsen. Och bar in mina påsar med guld på mitt kontor, klara att bäras iväg, och mina viktigaste ekonomiska papper, och mina karvstockar i en låda för sig. Vi var så rädda, så att sir W. Batten lät hämta kärror från landet för att frakta bort sitt lösöre redan i natt. Vi lät mr Hayter gå till sängs

³² Klaviaturinstrument av cembalotyp.

en stund, stackars man; men han fick mycket litet vila, på grund av allt oljud i mitt hus när lösöret plockades ned.

3. Analys av översättningen

Analysen är uppdelad i tre avsnitt: för det första, översättningsstrategier med avseende på stilistiska, strukturella och lexikala drag i äldre stil; för det andra pragmatiska anpassningar av måltexten; för det tredje strategier gällande geografiska namn i texten. Den lingvistiska analysen sker därefter i ett separat kapitel som följer närmast efter detta kapitel.

3.1. Tidigare översättningar

Samuel Pepys dagbok finns översatt till svenska i utdrag, dels av K. G. Ossiannilsson (1922), dels av Jane Lundblad (1953). Båda dessa föregår den fullständiga, textkritiska utgåvan av dagböckerna (1970-83). Dessa utgåvor har konsulterats vid översättningen, men någon jämförelse av dessa översättningar med den genomförda översättningen görs inte vid analysen av översättningen.

3.2. Överväganden gällande stil och struktur vid översättningen

Vid översättningen prövades ett antal olika medel för att utröna om det vore meningsfullt att ta hänsyn till de stilistiska och strukturella drag som grundar sig i språkbruk som kännetecknar tiden för textens tillkomst. De medel som tas upp är användning av konjunktiv, anpassning med avseende på ordval samt anpassning beroende på betydelseförändring hos ord över tid.

3.2.1. Konjunktiv

Ett medel för att ge översättningen en känsla av att den är skriven i en äldre tid och – följaktligen – stil är att använda konjunktivformer av verben. Svenskan har konjunktivformer, men de flesta av dem är döda, och i grunden är de flesta konjunktiver som används sådana som förekommer i fasta uttryck, som exempelvis *leve i hon leve!* (Dessa former

har egentligen optativ funktion, men eftersom formerna för denna och de för konjunktiv sammanfaller i såväl svenska som engelska är det inte en distinktion som är av betydelse i detta sammanhang.) Den absolut vanligast förekommande konjunktivformen i svenskan är konjunktiv av *vara*, alltså *vore*, även om det förekommer att konjunktivformer för andra verb används, exempelvis *finge* (av *få*). Ett alternativ till att använda konjunktiv är att använda en omskrivningsform med *må*; denna form är konjunktiven näraliggande i betydelse. I det följande diskuteras användning av konjunktiv i översättningstexten utifrån tre utdrag ur texten.

Det första exemplet där konjunktivformer skulle kunna användas återfinns i dagboksnotisen för 3 juli 1665, i vilken Pepys berättar att han har haft mardrömmar om Jack Cole, en ungdomsvän som nyligen dött i pesten. Han försöker samla mod, i det han skriver (kursivering tillagd i detta och följande exempel för tydlighetens skull):

(1a) God *fit* me for his condition!

Fit står här i konjunktiv (i indikativ hade formen varit *fits*). Man kan här pröva med att göra tre översättningsvarianter av denna mening: en utan vare sig konjunktiv eller omskrivning med *må*, en där omskrivning med *må* används och en med användning av konjunktiv.

Ett första översättningsalternativ som inte tar hänsyn till konjunktivformen, skulle kunna resultera i en mening som den följande, där imperativ används:

(1b) Gud, *gör* mig skickad att dela hans öde.

Den är funktionell, men förlorar den semantiska distinktionen som förmedlas genom konjunktiv. Stilen är modern, och det som här får förmedla att det rör sig om en historisk text blir det rent innehållsliga, som antagligen inte motsvarar vad en nu levande person skulle ha haft att säga i en motsvarande situation och sinnesstämning.

Den andra varianten, en översättning där omskrivning med *må* används, skulle kunna se ut så här:

(1c) *Må* Gud *göra* mig skickad att dela hans öde.

Redan detta val av stil ger en känsla av äldre stil, varför man skulle kunna argumentera för att en översättning som faktiskt använder konjunktivformen strängt taget inte vore nödvändig för att uppnå den önskade stileffekten.

Översättningsalternativet med användning av konjunktiv följer här:

(1d) Gud *göre* mig skickad att dela hans öde.

Detta uttryckssätt är något mindre högtidligt än omskrivningen med *må*, men ger ändå en känsla av äldre stil.

Ett exempel som liknar det föregående återfinns några meningar tidigare i samma avsnitt:

(2a) for which the good Lord God *bless* me or *to be fitted* to receive it.

Även här har verbet en betydelse motsvarande konjunktivformen. En helt rak översättning, där vare sig konjunktiv eller omskrivning med *må* används är knappast genomförbar här. Översättning med *må* är inte heller funktionell. Ett möjligt alternativ är den mer renodlade konjunktivformen (eg. preteritum) *mätte*, varvid översättningen skulle kunna bli

(2b) från vilket den gode Herren Gud *mätte skydda* mig, eller *göra* mig skickad att gå det till mötes.

Motsvarande översättning med användning av konjunktiv skulle se ut så här:

(2c) från vilket den gode Herren Gud *skydde* mig, eller *göre* mig skickad att gå det till mötes.

Denna lösning är enligt min mening den lämpligaste eftersom den bidrar till ”flytet” i texten.

Slutligen ett exempel hämtat från anteckningen för 1 september 1665. Konjunktiverna har här ingen grammatisk motsvarighet i källtexten, endast den semantiska funktionen är densamma. Användningen av modus får här det ytterligare syftet att verka som stilmedel, nämligen som markering av att texten är av äldre datum. Meningen i källtexten lyder:

(3a) If you *will come* over to the King, and be faithful to him, you *shall* be maintained, and *be* set up with a horse and armes.

De verbfraser som är aktuella är *will come*, *be maintained* och *be set up*, och de har översatts med *ginge* respektive *vore* och *bleve*:

(3b) Om du *ginge* över till Kungen och *vore* honom trogen, så *bleve* du försörd och utrustad med häst och vapen.

Alternativa översättningar utan konjunktiv är exempelvis

- (3c) Om du *går* över till kungen och *är* honom trogen, så *ska* du *bli* försörjd och utrustas med häst och vapen.

I detta fall blir valet främst en fråga om vad man vill ha för övergripande stil i sin översättning.

3.2.2. Lexikal anpassning med avseende på äldre stil

Ett exempel på stilmässig anpassning där såväl syntaktisk struktur som ordval signalerar en äldre stil finns i valet av översättning av en formulering i dagbokstexten för 1 juni 1665:

- (4a) and there did do as much as was safe.

En modern översättning skulle här kunna bli

- (4b) och där gick jag så långt som var säkert.

Här kan anpassning ske genom att man i stället för *säkert* använder *rådligt*, och behåller källtextens ordföljd med underförstått subjekt:

- (4c) och gjorde där så mycket som rådligt var.

I dagbokstexten för 1 juli 1665 återfinns ett mer neutralt exempel:

- (5a) her *losing* of her first love

där översättningen av *losing* med *förlorar* till

- (5b) hur hon *förlorar* sin första kärlek

är oproblematiske. Alternativt kan man översätta med *mister*:

- (5c) hur hon *mister* sin första kärlek.

Detta är inte heller problematiskt utan skulle kunna fungera väl så bra även utan att man anlägger det här diskuterade perspektivet.

I anslutning till föregående exempel finns valet av översättning av satsen

- (6a) it seems Dr. Williams doth pretend love to her.

Detta uttryck går rent språkligt enkelt att översätta till modernt klingande svenska:

(6b) tydligen påstår sig dr Williams älska henne.

Det förefaller här klart att oavsett val av stil för översättningen så är detta för starkt. Ett grundläggande problem är skillnaden i omfång mellan *love* och *älska*, där *älska* är betydligt starkare, mindre neutralt och mer begränsat i den användning som är möjlig. När det sedan, som i det här fallet, rör sig om en text av äldre snitt som ligger på en relativt hög stilnivå, förefaller det vara mindre lyckat att använda *älska* i översättningen av denna sats. De uttryck som använder *kär* eller *kärlek* verkar klinga något mer gammaldags, om man bortser från *vara kär i henne*, som låter malplacerat. Det förefaller i det här fallet naturligt att välja en översättning med *kärlek*, som exempelvis

(6c) tydligen påstår sig dr Williams hysa kärlek till henne.

alternativt

(6d) tydligen påstår sig dr Williams ha henne kär.

3.3. Anpassningar av pragmatisk art

De typer av översättningssvårigheter som följer under denna rubrik har att göra med svårigheter att finna översättningsmotsvarigheter till begrepp som dels kan bero på att ord inte längre används i den betydelse de gjorde vid textens tillkomst, dels på skillnader mellan källspråks- och målspråkskultur, exempelvis gällande titlar och statliga ämbeten. I båda fallen måste olika pragmatiska Anpassningar tillgripas.

3.3.1. Måltider

I dagboken förtecknas regelmässigt författarens måltidsintag. De måltider som därvid nämns med namn är *dinner* och *supper*. Detta kan förefalla vara okomplicerat i översättningshänseende, men det visar sig vid närmare påseende att så inte är fallet. Det framgår att *dinner* alltid intas vid middagstid, medan däremot *supper* förefaller kunna infalla under ett ganska brett utsträckt tidsspann, allt från sen eftermiddag – tidig kväll och fram till efter midnatt. *Dinner* skulle alltså i såväl modern engelska som svenska benämnas *lunch*, medan det för *supper* skulle finnas två alternativ på både engelska (*dinner* samt *supper*) och svenska (*middag* samt *kvällsmat*).

Ordvalet i det senare fallet skulle kunna tänkas innebära komplikationer vid val av term, men är inte i praktiken värt övervägande: Även om man skulle kunna tänka sig att, i de fall då det framgår att måltiden intas vid en tidigare punkt på kvällen, översätta till *middag* i stället för *kvällsmat*, så är dessa tillfällen i jämförelse med de då dagbokens huvudperson helt enkelt skriver ”*home to supper*” utan närmare tidsangivelse alltför få. Den enda rimliga lösningen blir då att välja en formulering, och då rimligen *kvällsmat*.

Ett övervägande som tillkommer i detta sammanhang är möjligheten att eventuellt anpassa ordvalet här till en äldre stil. I fallet med kvällsmåltiden är valet enkelt: här finns alternativet *kvällsvard* som en numera ålderdomlig men fullt möjlig utbytesterm. I fallet med *dinner* är det något mer komplicerat. Som i engelskan har den motsvarande måltidsbenämningen *middag* flyttats fram i tid och syftar på en måltid som intas senare under dagen, men det är alltså detta som är alternativet till den numera gängse benämningen *lunch*. Ett argument mot att byta ut översättningen *lunch* mot *middag* är att texten blir förvirrande för en nutida läsare, som kanske inte alls är bekant med tidigare språkbruk. Mot detta kan man hävda att en läsare av originaltexten utsätts för motsvarande svårighet, och att *lunch* är ett tämligen modernt ord i svenskan som inte passar väl in i texten. Det tål också att påpekas att benämningen *middag* för måltiden som intas mitt på dagen varit levande långt fram i modern tid i vissa delar av landet, och i någon mån fortfarande är levande.

3.3.2. Ord med denotationer som inte längre är brukliga

I ett antal fall förekommer ord som har förlorat den denotation som används i källtexten. Det är här nödvändigt att klarlägga att ordet inte används i någon av sina numera aktuella denotationer, att därefter identifiera den denotation som används för ordet, och om möjligt att finna en motsvarighet på svenska. De exempel som följer är för orden *tally* och *committee*.

3.3.2.1. Tally

Ett begrepp som har haft en mängd olika betydelser är *tally*. Den 2 juni 1665 antecknar Pepys:

In the afternoon went with my *tallys*; made a fair end with Colville and Vyner, delivering them 5000l.³³ *tallys* to each – and very quietly had credit given me upon other *tallys* of Mr. Colville for 2000l. – and good words for more, and of Mr. Vyner too.

Det är klart och tydligt att *tallys* i det här fallet har något med ekonomiska transaktioner att göra, men vad syftar de egentligen på? Enligt Norstedts engelsk-svenska ordbok är betydelsen av *tally* '[kontroll]räkning, poängberäkning, poängsumma, poängställning; totalsumma, lasträkning, [kontroll]märke, etikett, motstycke, motsvarighet, pendang; överensstämmelse'. (Norstedts Ord [www]). Ingen av dessa betydelser överensstämmer med användningen av termen i dagbokstexten.

I Oxford English Dictionary återfinns begreppet *tally stick*, vilket anges syfta på en typ av käppar eller stockar som användes vid ekonomiska transaktioner. Systemet fungerade på så sätt att en stock markerades genom att utsnitt av olika djup täljdes bort från pinnen, där djupet på utsnittet utvisade beloppet på det utlånade. Käppen och delades i två delar på längden, så att de båda delarna blev unika och endast kunde passas ihop med varandra; kreditgivaren och låntagaren behöll därefter var sin del. Systemet med sådana stockar var vida spritt, och användes även i Sverige. Den svenska benämningen är *karvstockar* (Nationalencyklopedin [www]).

Det här systemet fick sin främsta betydelse genom att det användes vid skatteuppbörden, mellan kungen och var och en av hans uppbördsmän, för att de båda skulle veta hur stort belopp de skulle betala in, och huruvida det var betalt. Framför allt spred sig emellertid systemet genom en sidoeffekt, nämligen den att kungen regelmässigt sålde sina karvstockar, och därmed rätten att ta emot skattemedel, till utomstående. Stockarna kunde därefter säljas vidare, vilket i princip betydde att man här hade grunden till en fungerande finansmarknad. Systemet var i bruk fram till 1826, men förlorade sin betydelse redan i och med att Bank of England, den engelska centralbanken, etablerades 1694. Det var i vilket fall fortfarande i bruk 1665, när Pepys gjorde anteckningen i sin dagbok. Det förefaller stå helt klart att det faktiskt rörde sig om karvstockar av trä. I översättningen tillfogas lämpligen en förklarande fotnot.

³³ 5000 pund.

3.3.2.2. Committee

Ett exempel på detta problem är användningen av *committee* i exemplet *after the Committee was up*. *Committee* har ungefär samma betydelse som den svenska motsvarigheten *kommitté*. Men det går inte att här göra en rak översättning, eller att använda något av de ord med näraliggande betydelse som finns, som *utskott* eller *styrelse*, eftersom betydelsen är att det är sammankomsten som avslutats. Detta är en användning som tidigare har funnits i engelskan (Oxford English Dictionary [www]), men som numera har fallit ur bruk. I svenskan har ordet inte haft denna betydelse, och en pragmatisk anpassning måste därför göras; i stället för *kommitté* får *möte* eller *sammanträde* användas: *efter att sammanträdet var över*.

3.3.3. Yrken och titlar

3.3.3.1. Privy Councillor

The Privy Council var en församling av de viktigaste engelska statsfunktionärerna, som fungerade som rådgivare till kungen. Den finns fortfarande kvar till namnet, men har inte haft någon maktfunktion sedan parlamentarismen slog igenom i England under sent 1600-tal. Medlemmarna benämndes *Privy Councillors*. I dagboksnotisen för 24 juni 1665 omnämns detta ämbete:

(7a) Sir Wm. Penn told me this day that Mr. Coventry is to be sworn a *Privy Councillor* ...

I Sverige fanns fram till 1789 en i någon mån motsvarande institution som benämndes *riksråd*. En skillnad förefaller ha varit att riksrådet var självständigare i förhållande till kungen än det engelska *Privy Council*, som var en rent rådgivande instans i kungens händer. En översättning till *riksråd* vore därför inte felaktig; i Norstedts Ord [www] anges denna översättning. Däremot är den möjligen inte helt idiomatiskt idealisk, om man vill undvika associationer till den svenska funktionen. Nationalencyklopedin [www] använder beteckningen *kronråd*, vilket i någon mån tar hänsyn till sådan problematik. Det äldre uppslagsverket Nordisk familjebok använder beteckningen *statsråd*. Den här beteckningen för den samlade gruppen funktionärer i rikets styrelse, till skillnad från enstaka ledamöter, är antagligen föga genomskinlig för nutida svenska läsare. Slutligen skulle även begreppet kunna lämnas ööversatt, och förklaras i

en fotnot. Som översättning av *Privy Councillor* valdes *medlem i kronrådet*, eftersom det föreföll vara den mest neutrala beteckningen av de alternativ som framkommit:

- (7b) Sir William Penn berättade denna dag att mr Coventry kommer att sväras in som *medlem i kronrådet* ...

3.3.3.2. Bittmaker

I dagboksnotisen för 26 juni 1665 återfinns en notis om en *bittmaker*:

- (8a) I this day seeing a house, at a *bittmakers* over against St. Clements Church in the open street, shut up ...

I Oxford English Dictionary [www] anges att *bittmakers* är en yrkesgrupp som tillverkar bitt, den del av hästars betsel som ligger i munnen. Detta förefaller vara genomskinligt i betydelse; ordet blir *bettmakare* i direkt översättning till svenska. Nu är frågan vad yrkesmannen faktiskt heter på svenska, om det över huvud taget finns någon motsvarande benämning på svenska. Vid sökning med Google erhöles två träffar på *bettmakare*, vilka på goda grunder kunde misstänkas vara direktöversättningar från den engelska benämningen och alltså näppeligen kan tas till intäkt för att ordet förekommer på svensk grund. Det återfinns inte i någondera av Nationalencyklopedin [www], Svenska Akademiens ordbok [www] eller Nordisk Familjebok. Inte heller ger läsning av allmänna artiklar rörande hästars betslande något resultat. En näraliggande yrkesbeteckning är *betselmakare*, som motsvaras av det engelska *bridlemaker*. Detta alternativ, tillsammans med att lämna kvar ordet oöversatt och tillfoga en fotnot, förefaller att vara de möjligheter som står till buds. Här gjordes bedömningen att den semantiska avvikelser vid översättning till *betselmakare* är så pass liten att den kan användas för översättningen:

- (8b) idag såg jag ett hus, vid en *betselmakares butik* mitt emot S:t Clements kyrka ute på gatan som var stängt ...

3.3.3.3. Andra titlar, ämbeten och poster

Benämningar på statliga ämbetsmän är relativt rikligt förekommande i texten. Somliga har etablerade översättningar, flera av dem blandningar av lånöversättning och översättning stavelse för stavelse av källspråks-

uttrycket (calque). I något fall fick pragmatiska översättningar användas.

Lord Chancellor kunde översättas till *lordkansler*. Titeln *Commissioners for the Excise* har ingen direkt motsvarighet som kan användas i svenskan, utan titeln får översättas del för del, varvid översättningen *kommisnarier för accisen* valdes. För ämbetet *Lord Treasurer* verkar översättningen *lordskattmästare* vara etablerad, och likaså översättningen *lordlöjtnant* för *Lord Lieutenant*. *Treasurer* översattes till *skattmästare*, inte till *kassör* eller *finanschef*. *Secretary* fick i något fall översättas till *statssekreterare*.

Militära befattningar är riskabla, eftersom den yttre likheten med svenska benämningar ofta är missledande (s.k. *falska vänner*). Således motsvaras en *captain* i flottan av *kommendör*, och *lieutenant* av *kaptän*.

De personliga tilltalen *mr*, *mrs*, *sir*, *mylord* och *mylady* lämnades översatta för att ge ytterligare känsla för miljön.

3.3.4. Fotnoter och förklaringar av begrepp i texten

Många begrepp och företeelser som förekommer i dagboken kommer att vara obekanta för en nutida läsare av dagboken. Det är därför nödvändigt att tillhandahålla förklaringar till olika begrepp som hör hemma i restaurationstidens samhälle, för att ge läsaren möjlighet att förstå sammanhangen och vad begreppen syftar på. Detta gäller även för de fall där svårigheter kan antas uppstå beroende på skillnader mellan vad som är kulturellt allmängods för en svensk respektive en brittisk läsare.

Det vore tänkbart att lämna informationen löpande i texten, men man kommer då farligt nära gränsen mellan litterär bearbetning av texten och översättning av den. Eftersom syftet med översättningen är populärvetenskapligt förefaller detta inte vara en användbar metod, bortsett från kortare expliciterande tillägg. I stället bör det lämpligaste i det här fallet vara att informationen antingen lämnas löpande i texten som fotnoter alternativt i ett sakregister. Fotnoter har fördelen att informationen finns lätt tillgänglig under läsningen, men om antalet fotnoter är stort kan det å andra sidan tynga texten och störa läsningen.

I den aktuella översättningen finns trettioen förklaringar i den översatta textens tretton sidor, det vill säga i genomsnitt mellan två och tre per sida. De flesta av dessa är beskrivningar av platser, personer och kulturella och sociala företeelser. Ett fåtal är korta, förklarande tillägg. Detta talar för att det antagligen vore lämpligast att tillfoga ett sakregister för de längre förklaringarna, och att ge de korta förklaringarna som löpande fotnoter.

En fråga i anknytning till detta problem är frågan om översättning av befintliga fotnoter i den kommenterade utgåvan av Pepys dagböcker. Dessa är mycket extensiva, och de ger i många fall hänvisningar till andra historiska källtexter. I stor utsträckning är de alltså endast av intresse för historiker av facket eller för amatörforskare. Fotnoter av mer allmän art har emellertid infogats i översättningen.

Av de 31 översättningar som har fått fotnoter fogade till sig är 20 längre förklaringar. Fördelningen mellan dessa framgår av nedanstående tabell.

TABELL 1. *Fördelning mellan ämnen för längre förklaringar*

<i>Ämne</i>	<i>Antal</i>	<i>Rad</i>	<i>Begrepp</i>
Geografi	4	3–5	Royal Exchange
		285–286	City of London
		327–328	Repslagarbanan
		381–383	Steelyard
Geografi/yrke	3	12–14	Haberdashers
		34–36	Templars
		245–248	Pauls kyrkogård
Geografi/näringsställe	1	466–468	Tre Tranor
Händelser	3	275–280	Hovets utflyttning
		287–288	Döda i pesten
		338–339	Sammansvärjning
Personer	3	130–131	Prins James
		133	Prins Rupert
		294–298	Drottningmodern
Ekonomisk historia	1	52–57	Karvstockar
Kulturhistoria	2	8–9	Kamlottstyg
		19–23	Begravning
Yrken	1	234–235	Bittmaker
Titel	1	24–25	Borgmästare/Lord Mayor
Sjöfart/fartyg	1	385	Läktare

3.3.5. *Ortografi*

Gällande ortografin för ort- och personnamn måste en bedömning göras huruvida källtextens stavning ska användas eller om stavningen ska normaliseras. Latham och Matthews transkription av dagboken följer Pepys egen stavning, vilket innebär att den i en del fall avviker från modern stavning. För den allmänna texten har detta ingen betydelse vid översättningen, men för stavningen av ort- och personnamn, samt för många termer, måste man överväga om stavningen ska bibehållas eller

moderniseras. Om man behåller källtextens stavning, bör antagligen ett person- och sakregister tillfogas där modern stavning anges. Troligen är det dock inte av något större intresse för den populärhistoriskt intresserade läsaren att bevara källtextens stavning; snarare kan det försvåra läsningen. Av den anledningen valdes en normaliserad, modern, stavning för denna översättning.

3.4. Geografiska namn

Newmark (1981:73) anger att namn på gator och torg i allmänhet inte ska översättas, utom i vissa särfall, men däremot att namnen på offentliga byggnader som kyrkor etc. kan översättas, om den generiska termen är allmän och transparent.

Således översätts inte *Fish Street* till *Fiskgatan*, men däremot kan *St. Magnus' Church* översättas till *S:t Magnuskyrkan*. Översättningen av *Goldsmiths' Hall* till *Guldsmedernas gillehus* för däremot antagligen alltför långt från originalet för att kännas naturlig. Slutligen är det viktigt att vara uppmärksam på de fall där etablerade svenska namn redan finns, exempelvis *Towern* för *The Tower (of London)*.

En särskild kategori är namnen på olika näringsställen, som tavernor och krogar. Newmark anser att namn på firmor och privata institutioner i princip inte bör översättas, eftersom de har anknytning till källspråkets kultur, förutom i de fall där betydelsen är genomskinlig. Jag har valt att i detta fall översätta namnen på dessa näringsställen till svenska, eftersom dessa enligt min mening fungerar bättre i svensk översättning. Sålunda är *The Harp and Ball*, *The Swan*, *The Old Swan* och *Three Cranes* översatta till (respektive) *Harpan och Klotet*, *Svanen*, *Den Gamla Svanen* och *Tre Tranor*.

På samma sätt som med namn för platser och byggnader, är det väsentligt att notera de fall där etablerade namn redan finns på målspråket, som *Themsen* för *The Thames* (men däremot inte *Themsengatan* för *Thames Street*, enligt principerna för gatunamn ovan).

4. Översättningsanalys enligt Vinay och Darbelnets modell

Den analys av översättningen som genomförs i detta kapitel är baserad på den modell för översättningsstrategier som återfinns i Vinay och Darbelnets *Comparative Stylistics of French and English. A methodology for translation* (1995 [1958]). Vinay och Darbelnet utgår från begreppet *unit of translation* (1995:20–27). Denna enhet definieras som

the smallest segment of the utterance whose signs are linked in such a way that they should not be translated individually (1995:21).

I fortsättningen används benämningen *översättningsenhet* för detta begrepp. De definierar sedan översättningsenheterna utifrån tre axlar, för det första i fråga om vilken roll dessa spelar i meddelandet, för det andra gällande förhållandet mellan översättningsenheter och enskilda ord samt för det tredje gällande graden av textbindning mellan elementen i enheten.

4.1. Översättningsprocedurer

Vinay och Darbelnet beskriver sju olika procedurer för översättning av textens översättningsenheter (Vinay & Darbelnet 1995:30–40). Procedurerna kan hänföras till endera av två metoder, *direct* samt *oblique translation* (i fortsättningen benämnda *direkt* och *indirekt översättning*).

Tre av procedurerna faller under direkt översättning:

1. *borrowing (lån)*. Detta innebär att ett ord lånas direkt från källspråket.
2. *calque (calque)*. Här lånas ett uttryck direkt från källspråket, men därefter sker en direktöversättning av de ingående delarna.
3. *literal translation (rak översättning)*. Översättning ord för ord.

De fyra procedurerna för indirekt översättning benämns

4. *transposition (transponering)*. En ordklass byts mot en annan, utan att uttryckets innebörd ändras.
5. *modulation (modulering)*. Översättningen innebär en förändring av perspektiv men på den strukturella nivån, vilket kan röra sig om förändring från aktiv till passiv form av verbet, från abstrakt till konkret, omvändning av termer, litotes, användning av rum för tid eller synekdoke.
 Exempel: *engelskt exempel* *svenskt exempel*
 till the very fire till dess själva branden
 touched them nått dem
6. *equivalence (ekvivalens)*. Översättningen ger samma effekt som originalet, men med annorlunda stilistiska och strukturella metoder. Uttryckt med saussureansk terminologi följer översättaren samma procedurer som vid modulering, men "it goes beyond the realm of 'parole' and enters that of langue" (Vinay & Darbelnet 1995:255).
 Exempel: *engelskt exempel* *svenskt exempel*
 It's raining cats Regnet står som spön
 and dogs. i backen.
7. *Adaption (adaption)*. Meddelandet i källtexten finns ej i målspråkets kultur; en motsvarighet skapas genom kulturell anpassning till ett befintligt begrepp i målspråkskulturen. Denna procedur kom dock av naturliga skäl inte till användning här; det är knappast möjligt att genomföra så radikala ingrepp i en översättning av en text med populärvetenskapligt syfte.

Förutom dessa procedurer infördes ytterligare tre kategorier, *förkortningar*, *tillägg* och *expliciteringar*. Detta gjordes för att hantera de fall där information bedömts måste läggas till eller tas bort vid översättningen, för att uppnå en tillfredsställande översättning, utan att meddelandet förändras.

4.2. Resultat av analysen

4.2.1. Direkt översättning

När det gällde de direkta översättningsprocedurerna, kan den tredje proceduren (rak översättning) sägas vara normalproceduren vid översättning, när inga särskilda svårigheter uppträder. Den utelämnas därför i denna analys.

De övriga två procedurerna användes mycket sparsamt. Lånen in-skränker sig till ett fåtal tilltalsord: *sir, mr, mrs, mylady och mylord*. Dessa lån behölls för att ge lokalfärg åt skildringen.

Proceduren *calque* användes bara i två fall. Det rörde sig i båda fallen om överföring av två kulturspecifika termer, *Blue coat boys* och *Lord Lieutenant*. Dessa kompletterades med förklarande fotnoter.

4.2.2. Indirekt översättning

Transponering användes i 31 fall, vilket i en övervägande majoritet av fallen rörde sig om verbaliseringar av substantiv (12) och nominaliseringar av verb (10). Av de övriga fallen var 5 adjektiveringar av substantiv. Därtill kom ett fall vardera av fyra typer: verbalisering av adjektiv, adjektivering av verb, betydelsen av ett substantiv uttrycktes i ett adverbial och betydelsen av ett verb uttrycktes i ett adverbial.

Moduleringar förekom i 23 fall, där fördelningen mellan typerna av modulering var som följer:

TABELL 2. Moduleringar

<i>Typ</i>	<i>Antal</i>
omvändning av termer	9
aktiv → passiv	4
passiv → aktiv	1
abstrakt → konkret	3
konkret → abstrakt	3
explikativ	1
litotes	1
lokal → temporal	1

Ekvivalens användes i 44 fall. Orsaken till den överraskande höga förekomsten av denna procedur var i många fall inte bara beroende på skillnad i uttryckssätt mellan engelska och svenska, utan också att det rörde sig om ålderdomliga uttryckssätt eller betydelser av ord, exempelvis *ill aspect*, som översattes med *tänkte ont* (dagboksnotis för 5 juni 1665), eller översättningen *väl sedda* för *under a kind aspect* (från dagbokstexten för 24 juni 1665).

4.2.3. Övriga kategorier

Förutom de procedurer som Vinay och Darbelnet själva använder visade det sig vara nödvändigt att införa tre ytterligare kategorier utanför dessa, nämligen förkortningar, tillägg och expliciteringar.

Förkortningar förekom i 14 fall. Det rörde sig i de flesta fallen om pronomen, substantiv, adjektiv eller adverb som vid direkt översättning blir otympliga eller icke-idiomatiska, exempelvis de två följande exemplen, vilka är hämtade från dagbokstexten för 23 juni 1665.

(9a) and that *in some opposition* to the Prince

(9b) och det *i motsats* till prinsen

(10a) is become a very *dangerous passage*

(10b) har blivit väldigt *farligt*

Tillägg gjordes i 48 fall. Dessa har i de allra flesta fall att göra med textens korthuggna, telegramartade stil, med talrikt förekommande satsförkortningar. Bemödanden har gjorts för att bevara detta stildrag i översättningen, men i en del fall var det nödvändigt att göra tillägg, huvudsakligen av formord. 13 av fallen rörde konjunktioner, 10 rörde prepositioner och 3 relativpronomen. På 16 ställen lades verb till i översättningen.

I den tredje kategorin, expliciteringar, räknades fotnoter in. 54 expliciteringar gjordes, varav 31 fotnoter. De övriga fallen rörde huvudsakligen verb, där mer explicita verb valdes vid översättningen, alternativt att substantiv, exempelvis *föreslog* för *did* eller *församlade* för *met*.

4.3. Sammanfattning och slutsatser av analysen

De direkta översättningsmetoderna lånöversättning och calque användes mycket sparsamt. Transponering och modulering var kvantitativt sett betydligt vanligare än de direkta översättningsmetoderna, men samtidigt också mindre frekventa än den starkast modifierande proceduren ekvivalens. För transponering var de vanligaste procedurerna verbalisering av substantiv samt nominaliseringar av verb. Gällande modulering var den vanligast förekommande proceduren omvändning av termer (exempelvis *delivering* → *erhöll*). Den vanligast förekommande proceduren var ekvivalens. Av de tre tillagda kategorierna tillägg, förkortningar och expliciteringar var förkortningar betydligt mindre vanligt förekom-

mande, vilket är naturligt med tanke på textens kortfattade stil. Såväl tillägg som expliciteringar hade frekventare användning än ekvivalens.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ekvivalens, trots ambitionen att genomföra en relativt källtrogen översättning, var den vanligast förekommande översättningsproceduren av de sju som Vinay och Darbelnet anger, vilket kan sägas vara något överraskande med tanke på källtextens relativt okonstlade stil. Två av de tre tillagda kategorierna var ännu vanligare än ekvivalens, nämligen expliciteringar och tillägg. Orsaken till den förhållandevis flitiga användningen av ekvivalens, expliciteringar och tillägg kan tänkas bottsna i samma orsak, nämligen i det språkliga och kulturella avstånd som de dryga trehundra år som ligger mellan källtextens och översättningens tillkomsttid skapar. För att med någon säkerhet kunna fastställa att så är fallet krävs undersökningar av ytterligare texter.

5. Sammanfattning

Det här arbetet har huvudsakligen ägnats resonemang om de specifika svårigheter som kan uppstå vid översättning av historisk text. Det har dels varit fråga om att diskutera möjligheten att använda stilistiska och strukturella medel för att i översättningen framhäva drag från källtexten som grundar sig i språkbruket under den period som denna är skriven, dels varit fråga om att lösa konkreta översättningsproblem på det lexikala området.

Många drag i källtexten avslöjar att den är skriven i en äldre tid. I översättningsanalysen har problemställningen om möjliga val i fråga om stil och struktur för att ge uttryck för dessa i översättningen belysts, och ett antal tillvägagångssätt prövats och diskuterats, såsom användning av konjunktiv och möjligheter till variation i ordval. I det senare fallet förs också resonemang kring användning av ord i en äldre betydelse än den som är gängse i nutida språkbruk.

De vanligast förekommande svårigheterna vid översättningen rör emellertid lexikala problem. I ett flertal fall handlar det om översättning av titlar och benämningar på ämbeten. Förutom att de kan vara bundna till en viss tidsperiod, är de ofta är nationella, vilket ofta kan leda till besvärliga bedömningsfrågor om huruvida det vore lämpligast att använda en svensk ungefärlig motsvarighet, eller att använda någon form av översättning stavelse för stavelse (*calque*) eller direktlån. Likaså kan översättningen av yrken som inte längre förekommer vara problematisk. Ett annat problemområde på det lexikala planet rör ord vars denotation förändrats med tiden, som exempelvis *committee*.

Newmarks riktlinjer för översättning av ortnamn var utgångspunkten för ett resonemang om översättningen av geografiska namn, som visade att de frågeställningar som uppkommer i detta sammanhang inte skiljer sig mycket från dem som uppkommer vid annan översättning.

En viktig problematik att ta ställning till under denna typ av översättning rör användandet av expliciteringar och fotnoter. I analysen argumenteras för att det vore mindre lämpligt att använda expliciteringar genom bearbetning av själva måltexten, än att använda förklarande fotnoter. Detta bottnar i att översättningens syfte snarare är populärvetenskapligt än litterärt eller dramatiserande. Eftersom antalet fotnoter är

relativt stort, bedömdes det vara lämpligast att dessa presenteras i ett separat register, för att undvika att texten tyngs ned onödigt mycket. För de befintliga fotnoter som ges i den textkritiska utgåva av källtexten, som översättningen har utgått från, gjordes bedömningen att dessa till största delen är av intresse för historiker av facket, och att det därför endast i undantagsfall fanns orsak att inkludera dessa i översättningen.

En avvikelse vid översättningen från källtexten gjordes gällande ortografin för personnamn, platsnamn och termer. Den transkriberade källtexten följer Pepys egen stavning, men för översättningen gjordes bedömningen att det för en populärhistorisk översättning med ett populärhistoriskt syfte vore mer lämpligt att normalisera stavningen och använda modern stavning.

I samband med översättningsarbetet genomfördes en översättningsanalys med utgångspunkt från Vinay och Darbelnets modell. Det visade sig vara nödvändigt att tillfoga tre procedurer förutom de sju som Vinay och Darbelnet definierar i sin modell, nämligen förkortningar, tillägg och expliciteringar. Analysen visade att de vanligaste modifieringarna rörde kategorin expliciteringar, där fotnoter räknades in. Därefter var tillägg, främst av formord, vanligast. Att dessa två procedurer var vanligast skulle kunna förklaras av källtextens korthuggna stil, som ibland gjorde tillägg nödvändiga, samt behovet av förklaringar av mindre bekanta begrepp. För övriga kategorier var resultatet något överraskande att den största delen av förändringarna rörde gruppen ekvivalens. Här kan tänkas att förutom skillnader mellan svenska och engelska idiom även källtextens ålder var en ytterligare faktor som spelade in.

Material- och litteraturförteckning

Material

Pepys, Samuel 1972. *The Diary of Samuel Pepys: a new and complete transcription ed. by Robert Latham and William Matthews. Vol. 6, 1665.* London: Bell.

Pepys, Samuel 1972. *The Diary of Samuel Pepys: a new and complete transcription ed. by Robert Latham and William Matthews. Vol. 7, 1666.* London: Bell.

Litteratur

Encyclopædia Britannica Online, <<http://www.britannica.com>>. Hämtat 2 april 2010.

Munday, Jeremy 2008 [2001]. *Introducing translation studies.* 2nd ed. London & New York: Routledge.

Nationalencyklopedin, <<http://www.ne.se>>. Hämtat 2 april 2010.

Newmark, Peter 1981. *Approaches to translation.* Oxford: Pergamon.

Nordisk Familjebok, 1904–26. 2 uppl. Stockholm: Nordisk Familjeboks Förlag.

Norstedts Ord, <<http://www.ord.se>>. Hämtat 2 april 2010.

The Oxford English Dictionary. OED Online, 1989. 2nd ed. Oxford, <<http://www.oed.com>>. Hämtat 22 april 2010.

Pepys' dagbok (1660–1669). Hans anteckningar om sig själv och den "glade kungens" tider i urval, översättning och bearbetning av K. G. Ossiannilsson, 1922, Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Pepys' Diary, <<http://www.pepysdiary.com/>>. Hämtat 20 april 2010.

Samuel Pepys' dagbok. I urval och översättning av Jane Lundblad, 1953. Stockholm: Forum.

SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*, 1893–. Lund: Svenska Akademien.

Tomalin, Claire 2002. *Samuel Pepys. The unequalled self.* London: Viking.

Le Trésor de la langue française informatisé,
<<http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>>. Hämtat 2 april 2010.
Vinay, Jean-Paul & Jean Darbelnet 1995 [1958]. *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation*. Philadelphia & Amsterdam: Benjamins.